

Viktorija Radič

MAŠINA KOJOJ NE ZNAM IME

Jedno čitanje priče „Podvožnjak“ Mihajla Pantića

Priča „Podvožnjak“ Mihajla Pantića (iz knjige *Ne mogu da se setim jedne rečenice*, 2000) počinje u trenutku kada nalog za pisanje postane neodloživ, jer neispunjavanje te obaveze povlači za sobom reperkusiju, i to tešku: smrt. Naime, linearno delovanje – hitac – vremena, kada ono pretvara nešto ili nekog *zauvek* u prošlost, jeste usmrćivanje. Da li je vreme ubica? Andeo hronološkog vremena jeste. Svi mi nevino gledamo sa prozora neko beskrajno izvršavanje smrtnе kazne. Jesmo li zaista nevini gledaoci? Kad primamo na sebe ulogu pasivnog posmatrača, mi se pravimo nevinim, ali zapravo smo sudionici egzekucije, jer ne preduzimamo ništa – suprotno tome – ne otkrivamo značenjske veze, organon, čime bi spasili nešto – ali zašto?

Nalog za sećanje je nejasan: ne kaže nam čega bi se trebalo sećati. Dešifrovanje naloga je prvi korak ka izbavljenju iz greha, iz naše sumnjive nevinosti; sumnja je prvi korak prema dešifrovanju naloga. Ko, šta izdaje taj nalog?

Tekuće vreme se polako, neprimetno transformiše u istoriju. Istorija je mehanizam: nju ne pravim ja, čak ni mi, nego nešto strano, neka nepoznata mašinerija koja život pretvara u redove artificijelnih činjenica, brojeva, podataka, imena. Čovek nije u prisnoj vezi sa istorijom: istorija je od njega otuđeno, oduzeto vreme, brojevi i reči složeni prema nekoj kodifikovanoj logici hronosa, neko pismo kome je svetska erudicija nadenuila ime „istorija“, „history“, „Geschichte“, „élettörtélem“. Sve što postaje istorija otuđuje se od mene, a ja ostajem nedodirnut, nevin. Imamo ipak zajedničke interese: nije to neprijatno stanje – biti bar relativno objektivni posmatrač, stajati u toploj sobi i gledati napolje u zimu.

Nalog za sećanje razdire moju nevinost, on me primorava da se osećam grešnim i da tražim (svoje) greške, da ugledam svoje krive puteve; kaže da sam bila saučesnik vremena – moram da se branim, da krivim sebe ili da potvrdim svoju neutralnost, moram subjektivno razmišljati. Sećanje unosi u hronologiju manje-više bespredmetnu grižu savesti, i s tim je cepa.

Kad sam nehotični posmatrač jedne saobraćajne nesreće, ja sam slučajni svedok, koji nepristrasno govorit: da, uleteo je taj i taj, došlo je do havarije, pregazio je tog i tog. Taj je bio kriv, a on žrtva, ili obrnuto. Isto tako se odnosimo prema lančanim društvenim saobraćajnim nesrećama, prema istoriji.

Ali sećanje, kada nadolazi, šapuće nešto drugo: *ništa nije slučajno*. Sećanje ispituje: zašto si bio тамо, šta si radio, zašto (ni)si pomogao ili pobegao, otkud znaš, zašto (ni)si to uradio/rekao/prečutao. Sećanje nas uvlači u vreme, kao da smo i mi učesnici te istorije, lične ili društvene, sećanje nas ne ostavlja u komot-

nom stanju nepristrasnog svedoka, ona nas izaziva: misliš zaista da se „slučajno“ dogodilo, a? A šta si ti htio, i šta je ispalo od tvog htenja? Sećanje opominje na neku razliku, na sopstvenu zbumjenost, neidentičnost.

Ja ništa nisam uradio, kaže „ja“ sećanju. Ja sam samo gledao – (*rastojanje: 100 metara*). Nisam ni video sve, samo neke fragmente, *patrijke*, delice delića koje nisam mogao da sastavim, sve je delovalo na mene kao neki besmisleni kaleidoskop koji se stalno menja, čim nešto razabireš, to se već sasvim promenilo, nisam imao vremena da sastavim nijednu sliku, figure su menjale svoj lik, stalno je nešto otpadalo, ponešto nadolazilo, a cikličnost prirode me je zavaravala da se i ja obnavljam. Ponekad sam na tren opazio nešto lepo, neke ptice i zveri (*gacce, lasice, prepelice*), nešto divno, sunčev sjaj, *odblesak Dunava*, u tim trenucima sam osećao kao da svet, taj prizor što ne mogu dešifrovati, hoće da mi poruči nešto, ali nisam umeo da odgonetnem šta. Nešto je *nadolazilo*, ali se uskoro ponovo povuklo. Sve je teklo kao na tekućoj traci, kao da uvek ista i uvek nova kola jure *bulevarom* koji nema kraja, i idu negde unedogled. Dolaze ne znam otkuda, i idu ne znam kud. *Ne znam šta je istorija, kako počinje i kada završava*.

Sećanje me opominje da nisam ni ja samo stajala i gledala; išla sam u *šiblje i šut*, gazila sam i rukom odgurnula divlja značenja, plela sam ih i ja, imenovala sam pojave, odnose, prihatila sam, posvojila i menjala smislove. Tada nisam znala za vreme koje teče, mimo moje volje formira i deformiše moj život, nisam znala za trenutak koji je tu, a više nije. Živila sam u sadašnjosti, uronjena u sadašnjost kao u večnost.

U toj večnoj svojoj sadašnjosti pokušala sam da se orijentisem, da se ne izgubim u *šiblu i šutu* – crtala sam sebi mapu, obeležavala prostor, pokušala sam da budem tačna. Zbumilo me što se taj prostor menja: čim sam nešto razumela, ono je promenilo svoje lice, i bila sam primorana da ga reinterpretiram. Stara su imena ostala, ali lica su se promenila. Tu razliku između imena i lica, pojmove i stvari, to sam nazvala vremenom.

Neke stvari i lica sam odbacila, jer su *izgubili svoju svrhu*, nisu mi više bili potrebni. Bila sam primorana da stalno *demontiram šine* svog života, da *premeštam trasu*, da *uklanjam nepotreban krš i zardale pojmove, značenja, da ukinem* poneki smisao i da otvaram nove puteve. Odbačeno sam zaboravila: općinila me je uvek nova sadašnjost. Nisam primetila da postoje mesta gde se sliva „višak“.

Živeći, mi koristimo svet. Izvlačimo iz njega to što nam je potrebno. Ali i stvaramo svet: sa našim činovima, rečima i gestovima stalno mu dodajemo nova zrna značenja, pokušavajući da ga preinačimo u svoju korist, tako kako nam odgovara. Pri tim radnjama, pošto nismo svrshodni i celishodni, već ljudi, uvek stvaramo višak i manjak. Taj suficit i deficit naših dana mi zaboravljamo, jer nam ne treba, smeta. Međutim, te stvari samo prividno nestaju, jer ništa ne nestaje sasvim: i višak i manjak se zna negde nataložiti, uvući.

Taj proces stvara jednu drugu, nevidljivu i nekorisnu mapu, naličje one mape koja nam pomaže u orijentaciji. Na toj strani je naznačen *stari podvožnjak* gde su se *slivale podzemne i kišne vode*, gde su nastali slučajni bazeni, udubljenja i neravnine. Teško je kretanje u tom prostoru. Subjektivno sećanje čuva taj prostor, koji se ne da tumačiti po *diktatu* istorije, i sadrži drugačije tragove od onih koje ostav-

lja za sobom logičko pitanje hronosa.

Kad nadolazi plima sećanja – a nadolazi po nekim drugim, „lunatičkim“ zakonima, koji se razlikuju od menjanja dana i noći i godišnjih doba, od zakona sunca, i razlikuju se i od zakona istorije koja slaže godine – ja obično ugledam neki „mesečev pejzaž“.

Pejzaži sećanja su neshvatljivi kao snimci mesečeve kore. Pejzaž, koji mi pokazuje sećanje, opominje me na moj drugi život: onaj, koji sam odbacila, jer mi nije bio od koristi. Sećanje traži od mene da se suočim sa tim pejzažem, da ga prepoznam. To je kao groblje ili začudan predeo smrti: mrtve stvari i mrtvi ljudi su ispod praha i pepela. Pejzaž sećanja je ponekad kao *pustinja iz apokaliptičnih filmova*, gde se znaju pojaviti fantomi, a ponekad kao *promrzla peščana pustopoljnina*, gde nema nikog, gde neko ili nešto nedostaje. Možda sam ga poznavala, možda sam se igrala s njim, možda sam čak bila između onih koji su ga ostavili.

Sećanje nam je puno upotpunjika. I ne znamo da li smo ih mogli spasiti ili nismo mogli, ili smo mi bili žrtve. Ta umorstva i smrti su već stavljeni *ad acta*, i niko više ne pita za krvce, za¹ okolnosti; zaprepašćenje je davno prošlo, i svi su mrtvi jednaki. Stari skandali su postali otrcane ili zaboravljene anegdote. Nekim starim pozanicima i ljudima iz okoline koji su umrli ne znamo više čak ni imena.

Sadašnja mapa pokazuje jedan grad. „Mesečarska mapa“ sećanja je kao jedan hologram ili rentgenski ili satelitski ili ultrazvučni snimak: teško se može razabrati gde je šta. Mogu da ga tumačim kao baštu – kao groblje – kao jevrejsko groblje gde nema cveća – kao kamenjar – kao smetlište – kao prazninu... Neka: mapa sećanja je nekorisna i nejasna, s njom niko neće i ne može ništa.

Druga mapa, koja mi služi za orientaciju, može i treba da bude ujednom i istorijska mapa sa malim, šarenim, uredno otisnutim znacima: tu gde je danas selo, tu je bilo to i to polje, tu su išli – zelena strela – turski vojnici, a тамо – crvena strela – Srbi. Istorija kaže da je to jedno vrlo značajno mesto gde se odigrao vrlo važan događaj, i daje mu značajno ime, napisano velikim početnim slovima.

Istorijska mapa jedne zemlje govori o fiksnim tačkama, o fiksacijama. Te određene tačke služe za to da bismo bolje shvatili tu zemlju, i da bismo znali da gradimo na njoj. Istoričari izraduju te mape na ruke političarima. Istoričari su inženjeri prošlosti, a ovi potonji inženjeri budućnosti. Prvi teže za istinom, a drugi za srećom. Prvi nas obistinjuju, a drugi usrećuju. Dok tako rade svoj posao, unaokolo buja korov, džiklja čestar i raste kržljava šuma, padaju stabla u blato, mašine proždiru zemlju, niču nove zgrade; bore se priroda, istorija i politika – a narod gleda.

Običan, naivni posmatrač, stoeći tik uz prozor, suočen sa divljim značenjima i pravilnim zgradama, sa korovom i krovom, šestarom i česticom, kržljavom šumom i isečenim stablima, sa zidovima i peskom, možda je spreman da nevino poveruje tim inženjerima i da im izglaša poverenje. Istoričar kaže: stari podvožnjak, izgrađen tad i tada, stavljen van upotrebe tad i tada, tamo se desilo to i to. Političar kaže: na tom mestu će da bude, već se žistro gradi i pravi jezero, hotel, tramvajski depo, ambasadorsko naselje, sportska hala, park prijateljstva br. 2... Sve će ići nabolje. Istoričar i političar su saveznici: oni nam kroje zemlju.

Ali, sećanje upozorava i mami nevinog posmatrača. Upozorava, pokazujući na neke bazene, dubine, i na neke zaboravljene žrtve, ali i mami, jer prikazuje i ono divno: ptice, odsjaj sunca. Posmatrač je zbunjen, jer ga je sećanje zbulilo: ne zna više da se orijentise, on je izgubljen. Pri tom, sećanje ga primorava emocionalno: stavlja mu pred oči zaboravljeno lice jednog čoveka ili neku stvar: jedan krčag, jednu knjigu ili – jedan podvožnjak.

Podvožnjak je samo jedna stvar, kao jedan stari krčag koji se nekako našao u špajzu ili jedna knjiga, koju sam od nekog dobila, pa mi je sada slučajno dospela u ruke. Čudan naslov ima: *Ne mogu da setim jedne rečenice*. Odakle mi, pitala sam se? Posle sam je zaboravila, izgubila se u hrpi zaboravljenih knjiga. I zaborav sam zaboravila. Ne da nisam mogla, nisam ni htela da se sećam, nisam ni znala na šta bi trebalo. Zaboravila sam prvu priču, koja nosi neutralan naslov *Podvožnjak*.

Sećanje je nadošlo iznenada, u zlatnoj jeseni, jednog prepodneva kad sam shvatila da ne znam sklopiti svoju životnu priču, svoju „*Lebensgeschichte*”, „*élettörtenet*”. Onda sam se setila da „ne mogu da se setim” ne znam čega. Te priče neutralnog naslova. Približavao se rođendan moje kćeri, i ja sam osećala obavezu: ne samo da ne smem zaboraviti taj dan, nego mu moram dati značaj, neko lepo značenje. Ali za to je potrebno da se radujem što živi i što smo živi, da dam smisao proteklim i budućim godinama. Ali nisam mogla. Bespomoćno sam pogledala kroz prozor: na zgradu preko puta je nadograđen sprat koji mi je prekrio plavo nebo zlatnog oktobra. Kada smo se doselili ovamo – *Prošlo je dvadeset godina. (Kao da sam pucnuo prstom)* – tog sprata još nije bilo: na tom mestu je virila krošnja jednog drveta.

Stakleni odblesak sa prozora zgrade preko puta je sličan magnovenom sećanju na jednu drugu zlatnu jesen. Ali prepreka sećanju je jača. Zid.

Pro sam se setila mašina. Mašina iz kratke priče *Podvožnjak*, koje pripovedač imenuje. Kada sam – davno – pročitala tu priču, te građevinarske mašine, koje izbliza ne poznajem, sa njihovim čudnim imenima koje sam zaboravila, urezale su mi se u pamćenje kao slike-senke, i to kao slike nekih velikih, egzotičnih ptica-mašina.

Sad pronalazim u tekstu zaboravljena imena: *kiper, šleper, ger, buldožer, dizalica*. I još jedan „višak”: *mašina nalik na glomaznu, vibrirajuću bušilicu, kojoj ne znam ime*.

Te nadrealističke ptice-mašine iz teksta su ostale u mom sećanju kao ogromna, pomalo zastrašujuća stvorenja, gotovo kao neki tamni heruvimi i serafimi, koji gospodare na ruiniranom prostoru, na smetlištu/igralištu istorije. Sećam se da sam pri davnjašnjem čitanju mislila da ti bajkoviti gorostasi, kao mašinski andeli istorije, ruše i grade tu vremensku dimenziju življenja.

Ja ih ne razumem, mogu ih samo gledati i naučiti njihova imena na više jezika.

*

Pripovedač pominje tri datuma: prvo početak 70-ih, pa 1968. godinu, zatim 1990. Pokušavam da sastavim početak sa krajem: dakle, podvožnjak je izgrađen pre

1968. Potom je zapušten, pa su ga početkom 70-ih zatrpani. Između 70-ih i 90-ih – što je datum vrlo blizak trenutku pisanja pripovetke (januar 1991), na njemu niče *šumarak prošaran smetlištima*. Potkraj 1990. počinje otkopavanje zatrpanog podvožnjaka, ekshumacija, samo da bi se jadan ponovo uništio. Otkopani podvožnjak će u bliskoj budućnosti pisanja pripovetke biti srušen, da bi se na njegovom mestu izgradile nove zgrade. Dakle, danas, deset godina nakon toga, podvožnjaku zasigurno nema ni traga, a zgrade koje će nići na njegovom mestu već su stare, čak je moguće da su oštećene ili bombardovane. Sve je to logično, ne?

Taj podvožnjak koga više nema, ali koji u trenutku pisanja priče još stoji, iskopan iz groba kao neka avet, nije nikakva građevina od istorijskog značaja. Nema baš naročitu važnost ni za pripovedača, osim što se našao u njegovom vidokrugu i u njegovoj najbližoj okolini: on ga je htio, ne htio video, i proživeo s njim, uz njega pola života, ako ne ceo. Jedini istorijski događaj koji se može vezati za taj podvožnjak je istoriografski kodifikovan datum 1968. godine, kad se na tom mestu desila bitka studenata i policije, bolje reći: tuča, još tačnije: poraz studenata, jednostavno: kad su studenti dobili batine. (Istorijski i beletristički, pamćenju koje greje istorija i lepa književnost, spada pod vlast da od tuče napravi bitku, od poraza pobjedu i obrnuto.) Po svim proračunima pripovedač je tada morao biti vrlo mlad: mali dečko. Ne kaže nista više o tom datumu. Izgleda da taj datum za njega ima samo neko legendarno-anegdotsko značenje.

Istorijski datum nema dakle veliki značaj; u pripovedačevom sećanju u prvi plan iskaču dve druge vremenske tačke, koje nisu tačno fiksirane: kad se, početkom sedamdesetih, jedan dečak utopio u *slučajnom bazenu* zapuštenog podvožnjaka. Dakle, dupla slučajnost: slučajna smrt u slučajnom bazenu. On, pripovedač je dakle dečak koji nije umro slučajno. Druga njegova uspomena je napomenuta samo u zagradi, jedna dečja igra: jednom su *pustili nekoliko živih dunavskih riba u ovalni kolektor za skupljanje podzemnih voda*.

Te igre obeležavaju dakle šav „lične istorije“ koja se u vezi sa podvožnjakom pomolila iz sećanja, i „na neki način možda“ (to je kontingenca) obeležavaju i životnu priču pripovedača. Ti događaji-igre sadrže međutim nešto mutno, gotovo crno, kao što je mogla biti voda u tim dubinama: smrt. Crknuše. (To nije kontingenca.)

Ako smo već dovoljni stari, i ako nam iz bilo kojeg povoda s bilo kojim razlogom ili bilo kako slučajno nešto navire u sećanje, ubrzo će se u blizini naći poneka smrt, velika ili mala. Pa i neko rođenje: sina, kćerke, nečeg novog, jedne knjige ili prijateljstva. Da, rad sećanja je kao zatrpanje i iskopavanje, rušenje i građenje.

Priča o podvožnjaku bi dakle mogla biti alegorija lične istorije, pravljena po uzoru na onu veliku, mogla bi prikazivati veze između ta dva vida istorije.

Da, ali nije tako. Lična istorija nije preslikavanje te velike, kao što ni ta velika nije neki „umetnički“ mimezis malih, sa odgovarajućim postupcima sažimanja, simbolizovanja, preuvečavanja itd.

Jer sećanje ima subverzivnu moć. Zato joj se protivimo – i zato joj se moramo prepustiti.

Naš smiren posmatrač-pripovedač na rastojanju od 100 metara, prilikom svog sećanja nekoliko puta probija distancu između prozora i prizora i uleće u pejzaž,

kao što i zvučni prizor *brunda* u njegovoj glavi. On nam je ispričao i te ekstatične trenutke.

Radi se o periodu sadašnjosti – prekretnica 1990/91 – kada mašine iskopavaju i spremaju se da ruše stari podvožnjak. Ta radnja je analogna sećanju, kada slike nadolaze i raspadaju se, odnosno trenutku budena iz sna, kada se desi *zakratko pomislim na nešto što sam bezuspešno pokušavao da dozovem u svest.*

U nekim časovima te re/de/kon/strukcije kada podvožnjak iz zemljine utrobe dolazi na videlo samo da bi uskoro bio sasvim uništen, pripovedač ukida situaciju i distanciranog posmatranja i pohita *na mesto seće*. Šta je doživeo na tom opus- tošenom, blatnjavom mestu? *Ne bih mogao reći da mi je bilo svejedno, mada je, danas, ravnodušnost naše osnovno stanje*. Nešto ga je pomelo, „*danas*“ je stešnjeno između prošlosti koja se pomalja iz dubine i nekog nejasnog iščekivanja. Kao da je „*danas*“ mesto gde prošlost u konvulziji rađa budućnost, a pri porođaju pomažu te čudne mašine. *Mašine su prožirale zemlju, kamioni su od ranog jutra brundali u mojoj sobi*. Kao da su te mašine oruđe (oružje) istorije; ulaze čak i u naše najintimne prostore.

Drugi put pripovedač opet premošćava razdaljinu, ide na rušilište-gradilište. Ovog puta njegova ravnodušnost ne samo da podrhtava, nego se i ruši, i čuje sebe kako uzvikuje *nešto nerazgovetno, nešto nalik tamnom glasu podsvesti*. On u tom prostoru gde se ukrštaju vremena čuje odjek svog glasa – kao da nesvesno razgovara sa nečim nepoznatim. Potom dodirne zid: *prijatan i čudan bio je taj dodir. Odmah smo se sporazumeli. Tada sam odlučio da napišem priču o njemu*. (To su Andrićeve rečenice iz priče „Most na Žepi“.)

Čitalac asocira na jerusalimski Zid plača, na ostatatak hrama, gde se Jevreji sećaju i dozivaju Spasitelja. Dodir zida u ovom profanom slučaju, gde ne pomaže vera, budi u pripovedaču pripovedača: sebe – izdaje nalog zapisivanja. Ne istorije, nego priče. Šta je to nastalo? Nešto kao legenda? Fikcija? Povest ili isповест?

Precizne geografske oznake i datumi, geografsko-istorijska nefikcionalnost, tačna ositiranost poručuje da priča neće da otplovi vodama fikcije, naprotiv: teži da ostane na ma kako izrovanoj zemlji, u ovom našem empirijskom svetu.

Ni prema legendi ne miče priča. Realistički detalji od zardalih Andrejinih krstova do tačno imenovanih ptica i građevinskih mašina protive se legendarizaciji, a tu je i jedna ironijska zamerka medijima koji su pokušali da od utopljenog dečka naprave „žrtvu“ još nedovoljno socijalističkog socijalizma. Priča ne dozvoljava ni to da istorija pravi legendu *pro* ili *kontra* od pojedinih događaja – ni od 1968, ni od „socijalističke izgradnje“.

Priča neće da bude ni objektivna povest koja na osnovi jedne ruine rekonstruiše istoriju. Jer, ona se zadržava na subjektivnim detaljima, ne prikriva pripovedačevu ograničenu subjektivnost.

Ni isповest nije ova priča, jer jedva nešto govori o intimnim doživljajima, ne pokazuje pripovedačevu dušu, a njegov život tiče samo vrlo diskretno.

Iz teme podvožnjaka bi se mogla napraviti neka zgodna reportaža, ali onda ne bi bilo mesta nerazgovetnom, *tamnom glasu podsvesti* i nekim tananim aluzijama. Ne

bi onda bilo mesta tom nejasnom sećanju. Reportaža razbistruva pamćenje, a ova priča to ne čini.

Možda bi se mogla napisati pesma o podvožnjaku. Pripovedač noću čuje kako između njegovih golih zidova peva veta, ali nije napisao, artikulisao tu pesmu, kao ni svoj uzvik. Čudne, večne ili bezvremenske trenutke poezije ovde pripovedni glas povezuje u nit, istržući ih iz njihove bezvremenosti stavlja ih u epski niz.

Kakva je dakle ta priča koju je inspirisao *hladan i gladak i čudan dodir* kamena, kao poljubac mrtve muze?

Mislim da priča „Podvožnjak“ Mihajla Pantića ima za temu čudo koje nije ni mesto ni vreme ni događaj, i u kojem se sekut i ukrštaju drama, lirika i ep. To čudo što nije ni dramsko, ni lirsко, ni epsko, nego nijedno od njih i sve to zajedno: dakle, sudbina.

Sudbina je životna priča sa akcentima koji daju neki smisao tom životu, „kratkoj priči“; sudbina je kada život stvara od sebe priču kao voda korito. Životna priča u kojoj se stvaraju uzajamne veze i povezanosti, čvorovi i virovi – priča koju nekako pokušavamo da shvatimo.

Kako? Pomoću istorije, morala i metafizike. Istorijski datumi, gradnja i rušenje, smrt i rođenje i ovde ulaze u interpretativno-refleksivni rad priče, ali pripovedač ne dopušta nijednom momentu da se fiksira i pridobije vodeći značaj. Sve niče i propada, gradi se i ruši, menja se – da li je to nešto kao Heraklitova reka?

Postoje dva motiva koja relativizuju pretpostavku o pripovedačkom stoicizmu: *tamni glas podsvesti i pevanje vetra*. Uzvik i pesma oduzimaju neutralnost što dolazi iz pomenute ravnodušnosti. Sa starim podvožnjakom se pomalja, tačnije, izlazi na videlo jedna stara tema: ko oblikuje sudbinu? Da li je određuju neki Bog? Ili je kroje istoričari i političari? Ili je kuje sam čovek? Ili je izmišlja pisac sa svojom pričom? Pripovedačev „ja“? To nikako, ono samo posmatra, sluša i oseća.

Možda su ovde glavni akteri sudbine te glomazne čelične pticurine, vibrirajuća bušilica, kojoj ne znamo ime, i „nadrealistički“ kran? Možda je od „deus ex machina“ postala mašina, koju je izradila naša „techné“? *Velika kugla obešena o kran* koja kao da nas onesvećuje?

U stara vremena Grci i Rimljani su gatali iz leta ptica. Pripovedač vidi kako prepelice u praskozorje preleću sa Ratnog ostrva u Novi Beograd. Ali on ne gata.

Vidi u sećanju kako sunce pretvara grad u *pustinju iz apokaliptičnih filmova*. Ali on ne profetuje.

Vidi stabla kako leže u blatu. Ali ne piše elegiju.

Pripovedač zaboravlja (snove), imenuje (mašine) i pipa (kamen). Čita sa zida trageve starih grafita. Ne zna zapravo čega se seća. Bespomoćan stoji pred budućnošću.

On je uhvaćen na delu – priča ga je uhvatila – u trenutku kada se njegova sudbina nejasno formira u njemu i ispred njega. Predeo starog podvožnjaka je metonomija njegovog životnog predela koja je zatrpana slojevima vremena. To je mesto na kojem nikada nije bilo istorije, ali je bilo besmislene izgradnje i rušenja i renoviranja.

Smisao (sudbina) se krije u nerazgovetnom glasu podsvesti ili u pevanju vetra između golih zidova, i isto tako u priči.

Pripovedač ne zna šta je istorija i ne zna zašto razmišlja o tom neznanju dok posmatra stari podvožnjak. On zna da imenuje maštine – osim jedne – ali u zgradbi napominje i neka druga imena, sa kojima kao da udahnuje neki smisao tom jadnom, besmislenom podvožnjaku:

ispraznjen, urušen hram, most bez obala

nasukana kamena galija na promrzloj peščanoj pustopoljini.

To su metafore i poređenja koja se odnose na stari podvožnjak, a podvožnjak u priči od objekta postaje metafora – čega?

Istorija je javna stvar, sudbina je podzemni fenomen. Sa sudbinom se susrećemo kad probijemo nevidljivi sloj istorije, dakle distancu između života i vremena, distancu napravljenu od ideja ili ideologije, i ako ugledamo ruine i razmak između istorije i našeg malog života. Ako pređemo procep između zgrada nalik kavkou kanjonu sa geometrijskom liticama, puteljak između Scile i Haribde, i razoružano stupimo u krš, na smetlište, na groblje.

Pripovedač na početku priče stoji kraj prozora i viri kroz procep kao da je u stavu za gađanje. Zna da će iz vidokruga izgubiti reku, i kao da je u borbenom položaju. Ali olovka nije oružje, i on se nagne nad belinu neispisanog lista. Gubi; predaje se mirno. I gubeći dobija (nad)realističke slike koje nam pričaju o sudbini.

Ma kako držali distancu, sudbina će nas jednom prožderati, kao te maštine zemlju, onesvestiće nas, kao ta kugla podvožnjak, i poklopiće se rascep, neće se vidi ti ništa.

Sećanje znači da mi odgonetajući onu drugu mapu, sa mirne distance ispisujemo svoju sudbinu kao neki nepravilan, metaforički i polisemički pesmu/dramu/ep. Ne izmišljamo. Sanjarimo možda, ali istorija nas nemilosrdno koriguje. A kad nas sudbina zatekne na licu mesta, kad se ukida mir i distanca, tada nemamo reći. Čuju se samo uzvici, uzdasi, odjekuju pitanja.

Pisanje pokušava da dočeka sudbinu kao kad čekamo nekog gotovo nepoznatog putnika na stanici. Da li ćemo ga prepoznati? Bilo bi dobro da ne budemo sasvim nesvesni.

